

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มอาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านนามีประวัติอันยาวนาน โดยพญามังรายเป็นผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านนาและจังหวัดเชียงราย จังหวัดแรกที่พญามังรายสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นมาจากนั้นจึงไปสร้างเมืองที่เชียงใหม่ นอกจากนี้พื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายยังมีร่องรอยการอาศัยอยู่ของมนุษย์มาไม่ต่ำกว่า 10,000 ปี ดังนั้นจังหวัดเชียงรายจึงมีความโดดเด่นในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจากงานวิจัยพบว่าจังหวัดเชียงรายมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและศาสนา (เพทาย บำรุงจิต และคณะ, 2549)

จังหวัดเชียงรายมียุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดที่ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการบริการของจังหวัดได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยจะเน้นรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และเชิงสุขภาพ และจุดให้มีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย, 2552)

จากยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายที่ได้กล่าวมา การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายควรจะมีความแปลกใหม่หรือความน่าสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายได้นานขึ้น ทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การค้นหาแง่มุมใหม่ๆ จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเดิม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยมักจะเลือกพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะการแสวงหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งใช้ทรัพยากรมาเป็นจุดขายหลัก แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชุมชน ทั้งๆ ที่เรื่องราวที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยว (คมสัน รัตนะสิมากุล, 2552)

จังหวัดเชียงรายโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ร่วมกับศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน และหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนนำศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นสินค้า ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าทุนทางวัฒนธรรมชุมชนและเป็นการสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมอีกด้วย ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกและได้รับการอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมชุมชนรวมถึงพัฒนาศักยภาพการผลิต จำนวน 4 แห่ง คือ 1) เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง หมู่ 3 บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า 2) ของเล่นพื้นบ้าน-ไม้ไผ่ หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด

อำเภอแม่สรวย 3) ไม้แกะสลัก (กระบวยตักน้ำ เครื่องใช้ และของตกแต่งบ้าน) หมู่ 6 บ้านถ้ำผาตอง ตำบลท่าสุด อำเภอเมือง และ 4) ผ้าทอเชียงแสน (มีลายผ้าแบบโบราณ 5 ลาย) บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ดังนั้นนับว่าทั้ง 4 ชุมชนเป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพพร้อมจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมต่อไป

นอกจากนี้ในเขตของตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีวัดเก่าแก่และมีชื่อเสียงเป็นที่เคารพและสักการะของชาวเชียงราย จำนวน 9 วัด ได้แก่ 1) วัดพระธาตุดอยจอมทอง 2) วัดจำเมือง 3) วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) 4) วัดมุงเมือง 5) วัดมิ่งเมือง 6) วัดศรีเกิด 7) วัดศรีบุญเรือง 8) วัดกลางเวียง และ 9) วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเยี่ยมชมและถ่ายรูปอยู่เป็นประจำเพราะวัดตั้งอยู่ในตัวเมือง การเดินทางสะดวกสบาย แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากวัดดังกล่าวส่วนใหญ่ยังไม่มีข้อมูล (ประวัติ / เรื่องเล่าหรือตำนาน / ลักษณะของศิลปกรรม) เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษและไม่มีการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปร่วมกิจกรรม ดังนั้นวัดจึงเป็นเพียงจุดเยี่ยมชมและถ่ายรูป ซึ่งใช้เวลาในการเที่ยวชมระยะสั้นๆ เท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศิลปวัฒนธรรมมาพอสมควร แต่การศึกษาดังกล่าวก็เป็นการศึกษาในลักษณะแยกส่วน กล่าวคือศึกษาเฉพาะด้านอุปทานการท่องเที่ยว (ด้านแหล่งท่องเที่ยว) หรือศึกษาเฉพาะด้านอุปสงค์การท่องเที่ยว (ด้านเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว) ดังนั้นผลการวิจัยจึงยังไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้เป็นองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติใน 2 ด้าน คือ 1) ด้านหัตถกรรม ซึ่งประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ชุมชน 4 อย่างดังกล่าว คือเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ของเล่นพื้นบ้าน - ไม้ไผ่ ไม้แกะสลัก และผ้าทอเชียงแสน และ 2) ด้านศาสนา ซึ่งประกอบด้วยวัด 9 วัดเก่าแก่และมีชื่อเสียงในตัวเมืองของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรียาดังกล่าวข้างต้นโดยเลือกศึกษานักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ เนื่องจากสัดส่วนของนักท่องเที่ยวสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่มีรายได้ (มีความสามารถในการจ่าย) และมีเวลาที่จะท่องเที่ยว ดังนั้นกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติจึงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

โดยการศึกษาจะเริ่มจากด้านของอุปสงค์ก่อน กล่าวคือศึกษาถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวก่อนแล้วจึงนำข้อมูลไปร่วมวางแผนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแหล่งท่องเที่ยว (เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน)ว่าจะพัฒนารูปแบบกิจกรรมอย่างไรให้เป็นที่น่าสนใจและตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งเมื่อมีกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปร่วมทำ ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวยาวนานขึ้นซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดเชียงราย และประเทศ นอกจากนี้โครงการวิจัยนี้ยังศึกษาถึงกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่จะนำผลิตภัณฑ์การ

ท่องเที่ยวนี้ให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติอีกด้วยโดยวิธีการดำเนินการวิจัยจะศึกษาจากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (จากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ) การสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม (จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์และช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.2.2 ศึกษาและพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมและศาสนาในจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.2.3 ศึกษาและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมและศาสนาในจังหวัดเชียงรายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.2.4 ศึกษาและสร้างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมและศาสนาในจังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.3 ประโยชน์ของการวิจัย

1.3.1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาของจังหวัดเชียงรายภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน และสอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ ซึ่งสามารถนำมาเสนอให้กับบริษัททัวร์และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้

1.3.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาของจังหวัดเชียงราย โดยผ่านตามสื่อการตลาดที่ชัดเจนเพื่อให้ถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะ

1.3.3 ผู้มีส่วนได้เสียของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาของจังหวัดเชียงราย มีรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากขึ้น

1.3.4 ระยะเวลาการท่องเที่ยวและค้างคืนของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายนานขึ้น และทำให้จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น

1.3.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศ และระดับภูมิภาค เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานการท่องเที่ยวภาคเหนือ กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย และสำนักงานศิลปวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ได้องค์ความรู้สำหรับใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาของจังหวัดเชียงราย และเป็นต้นแบบในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมและศาสนาในจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

1.3.6 ผลการวิจัยจะช่วยสนองตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2555 – 2559 ในส่วนของยุทธศาสตร์การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้า บริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

1) นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย

2) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมในจังหวัดเชียงรายจำนวน 4 แห่ง คือ 1) บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า 2) บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย 3) บ้านถ้ำผาตอง ตำบลท่าสุด อำเภอเมือง และ 4) บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ประชาชนและองค์กรที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม เช่น ประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มศิลปหัตถกรรม ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

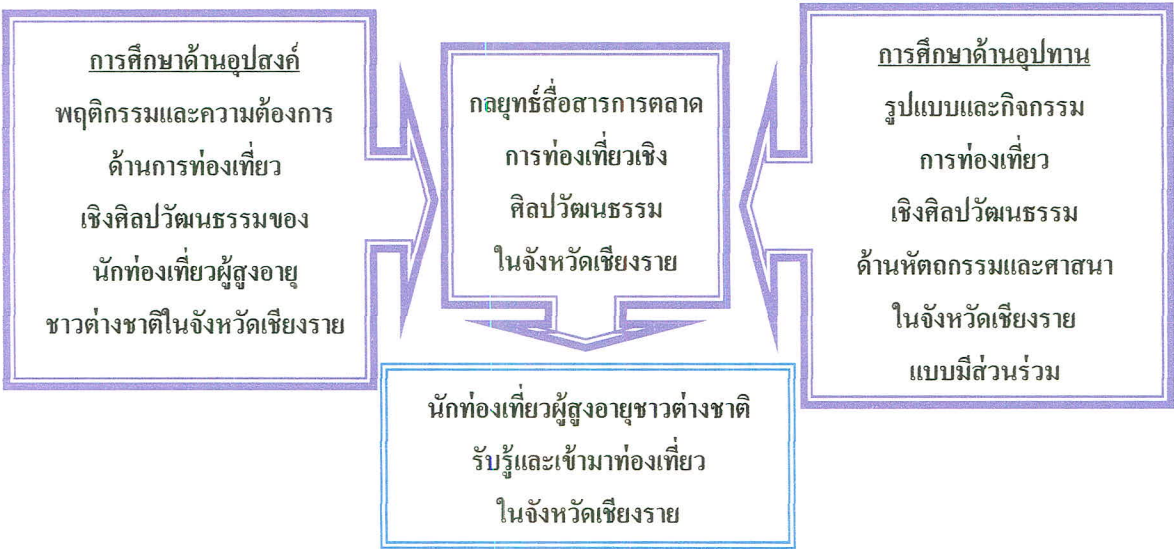
3) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน 9 วัด ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงในตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ได้แก่ 1) วัดพระธาตุดอยจอมทอง 2) วัดจำเมือง 3) วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) 4) วัดมุงเมือง 5) วัดมิ่งเมือง 6) วัดศรีเกิด 7) วัดศรีบุญเรือง 8) วัดกลางเวียง และ 9) วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง พระ ประชาชน และองค์กรที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนา เช่น เจ้าอาวาสวัด พระสงฆ์ / เณรในวัด กรรมการวัด ผู้มีจิตศรัทธาของวัด ผู้นำชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และเทศบาลนครเชียงราย

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้คือ

- 1) พฤติกรรมและความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
- 2) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาในจังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ
- 3) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาในจังหวัดเชียงรายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ
- 4) กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม และศาสนาในจังหวัดเชียงรายที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิด

จากภาพที่ 1.1 แสดงถึงการศึกษาและการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ โดยศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวก่อน (ศึกษาด้านอุปสงค์) แล้วจึงนำข้อมูลไปร่วมวางแผนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรม (ศึกษาด้านอุปทาน) ให้น่าสนใจและตรงกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปร่วมทำ ย่อมทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวยาวนานขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดเชียงรายและ

ประเทศ ส่วนกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่จะนำผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวนี้ให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ

1.6 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรม หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการแสดงงานช่างท้องถิ่นที่ถ่ายทอดเรื่องราวของเชียงรายและล้านนาผ่านสิ่งของหรือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต เพื่อการแสวงหาความรู้หรือความเพลิดเพลิน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมในจังหวัด หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายที่มีการแสดงงานช่างท้องถิ่นที่ถ่ายทอดเรื่องราวหรือวัฒนธรรมของเชียงรายหรือล้านนาผ่านสิ่งของหรือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต ได้แก่ 1) เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง หมู่ 3 บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า 2) ของเล่นพื้นบ้าน - ไม้ไผ่ หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย 3) ไม้แกะสลัก (กระบายตักน้ำ เครื่องใช้ และของตกแต่งบ้าน) หมู่ 6 บ้านถ้ำผาตอง ตำบลท่าสุต อำเภอเมือง และ 4) ผ้าทอเชียงแสน บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนา หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นศาสนสถานหรือวัดที่มีการแสดงถึงสถาปัตยกรรม วิหาร อุโบสถ และสิ่งก่อสร้างบางชนิด (หอไตร / คุ่ม) เจดีย์ ประติมากรรม (พระพุทธรูป / งานปูนปั้น / งานแกะสลักไม้) หรือจิตรกรรม เพื่อการแสวงหาความรู้หรือความเพลิดเพลิน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนาในจังหวัดเชียงราย หมายถึง 1) วัดพระธาตุตุ๋นจอมทอง 2) วัดจำเมือง 3) วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) 4) วัดมุงเมือง 5) วัดมิ่งเมือง 6) วัดศรีเกิด 7) วัดศรีบุญเรือง 8) วัดกลางเวียง และ 9) วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง)

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติ หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป